

פרוזבול

- א. גטין לו. "הלל התקין פרוזבול" עד גטין לז: במשנה (חלק מן הדברים למדנו, אך בדפים אלו ניתן לראות את רוב עקרונות הפרוזבול).
- ב. מתי פועל הפרוזבול [שביעית מדאורייתא או מדרבנן]? רמב"ם וראב"ד פ"ט הט"ז; רש"י ותוס' (ד"ה מי. יובא גם להלן) בסוגיין בהבנת דברי רבא; כסף משנה על הרמב"ם שם.
 - ג. כיצד פועל הפרוזבול? משניות שביעית, פרק י' ב-ד.
שיטת רש"י (אצלנו וכן במכות ג: ועוד); רמב"ן גטין לו. ד"ה מי איכא;
שיטת התוס' (לו. ד"ה מי);
שיטת הריטב"א מכות ג: ד"ה ובמוסר; ר"ן גטין יט. באלפס.
תוס' במכות ג: ד"ה המוסר; רמב"ם פירוש המשניות, שביעית פ"ג ג-ד
 - ד. טיב בית הדין: גטין לו: "תא שמע דאמר שמואל לא כתיבנן..." ; רא"ש גטין פרק ד' סימן י"ג;
רמב"ם פ"ט הי"ז; שר"ע חו"מ סימן ס"ז, יח-יט; סמ"ע שם (ס"ק לו).
 - ה. היכן בית הדין? ירושלמי פ"י ה"ב "והדיינים חותמים... ברומי"; מרדכי גטין אות שפ "אפילו נתונים ברומי"; ר"ן בגטין שם "אפילו הן נתונים ברומי..."; שר"ע ורמ"א סימן ס"ז, סעיפים כ-כא (תומים שם ס"ק כא).
 - ו. הצורך בקרקע: גטין לז. ורש"י שם; ר"ש על המשנה שביעית י', ו; שר"ע חו"מ סימן ס"ז, כב-כג.
 - ז. [אם יש זמן] שליחות בפרוזבול (ופרוזבול דרך האינטרנט): מילי לא מימסרן לשליח – שר"ע אבן העזר קמ"א, מג; ברכי יוסף או"ח תל"ד, ס"ק ה בעיקר מ"ומדברי הר"ן..."; שר"ת יביע אומר חו"מ ח"ב סימן ה'; שר"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קיז "והנה באומר אמרו פליגי הראשונים... במדעתכם לא הוי מילי".

משמע במשנת מס' שביעית המלוה את חבירו על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמטין פרוזבול אינו משמט וזה אחד מן הדברים שהתקין הלל וכו', ותמהני אי מדאורייתא במוסר שטרות סגיא אמאי תיקן הלל פרוזבול הרי מי שרוצה להלוות יכול להלוות ולמסור שטרותיו לב"ד ולא לעבור על דברי תורה, ואפשר שאין העם רוצים למסור שטרותיהם ביד אחרים, ועוד מפני מלוה על פה שאי אפשר, לפיכך תיקן פרוזבול, ולי נראה דההיא דספרי אסמכתא היא וכשאמרו מוסר שטרות אין משמטין מתקנתו של הלל אמרו, והכי משמע בירושלמי פרק בתרא דשביעית

חידושי הרמב"ן גיטין דף לו עמוד א ומי איכא מידי דמדאורייתא משמט והלל אתקין דלא תשמט. איכא למידק ומדאורייתא מי משמט. והא תניא בספרי ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך ולא של אחיך בידך יצא המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד שאין משמטין, וי"ל מדרבנן וקרא למלוה על המשכון אתא, ולא משמע לי דהתם מדרבי יצחק נפקא דהא קני ליה, וי"ל התם במוסר שטרותיו לב"ד ממש אבל הכא אינו מוסר להם אלא שכותב מוסרני לכם כלומר בכל מקום שהם יהיו כמסורות לידכם, ואמרו בירושלמי ואפילו נתונות ברומי, והכי נמי

דגרסינן התם תשמט ידיך ולא המוסר שטרותיו לב"ד מכאן סמכו לפרוזבול מן התורה, ופרוזבול דבר תורה, כשהתקין הלל וסמכוהו לדברי תורה, ואני תמה למה ליה להלל פרוזבול ליתקין ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית, איכא למימר אי כולי עלמא עבדי הכי משתכח תורת שביעית ולפיכך לא רצה לומר להם, אבל השתא מינכרא מילתא ואמרי בי דינא הוא דקא עביד, אי נמי בשעת הלוואה זימנין דלא דכירי וכיון דפסדי כלל איכא נעילת דלת אבל כשהלוו והגיע ערב שביעית כל אחד הולך וכותב לעצמו.

חידושי הריטב"א מכות ג.

ובמוסר שטרותיו לב"ד. פי' רש"י ז"ל והיינו פרוזבול שתקן הלל שכתוב בו מוסרני לכם וכו', והקשו עליו בתוספות שהרי במשנת מסכת שביעית מיייתי הא ומיייתי בתר הכי תקנת פרוזבול אלמא תרי מילי נינהו, ובספרי מיייתי לה להא מן הכתוב שנאמר ואת אשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך ולא מה שלא אחיך בידך פרט למלוה על המשכון ומוסר שטרותיו לב"ד שאין משמטין, אלא ודאי כל שמוסר שטרותיו ממש לב"ד מדאורייתא אינו משמט דהא נגוש ועומד הוא, והלל תקן פרוזבול שלא יהא צריך למסור שטרותיו, וכן משום מלוה על פה שיאמר להם מוסרני וכו' וכדפרישנא בדוכתא, ואפשר כי רש"י ז"ל כך רוצה לומר דהיינו תקנת פרוזבול כלומר אהא אסמכה.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק י [ג] פרוזבול, שם מורכב משמות הרבה, וענינו בלשונם תיקון הדבר והמצוע בו. וכבר הקשו על תקנה זו שעשה הלל ואמרו בתלמוד, ומי איכא מידי דמדאוריתא משמטא שביעית ומתקין הלל דלא תשמיט, וביארו שתקנת הלל אינה אלא בשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן, כי ה' אמר וזה דבר השמטה שמוט,

ואמרו בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים, בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים, בזמן שאין אתה משמיט קרקע אין אתה משמיט כספים, והתקינו רבנן דתשמיט זכר לשביעית, ונמצא שהשביעית בזמן הזה דליכא יובל נוהג דרבנן. הנה נתבאר לך שהשמטת כספים חובה עלינו בזמנינו זה. ודע שזה נוהג בכל מקום ובכל זמן כלומר השמטת מלוה בשביעית אלא שהיא מדרבנן. וכך תדון ואל תהסס אם ידרוש זאת הנתבע, או אם היה יורש לפי שהכלל אצלנו טוענין ליורש, ולפיכך דון לו בביטול החוב בלי שיבקש הוא את זאת.

[ד] מוסר אני לכם, ענינו מעיד אני אתכם בכך וכך. ואמרו והדיינין חותמין מלמטון או העדים, להשמיעך שבענין זה יכול הדיין להיות עד והעד דיין, לפי שכך הוא הכלל אצלנו בדרבנן עד נעשה דיין, וכבר נתבאר שזה הפרוזבול אינו אלא בדרבנן.

שולחן ערוך חושן משפט סימן סז סעיף יח פרוזבול, אינו משמט. ואינו נכתב אלא בבית דין חשוב, דהיינו שלשה בקיאים בדין ובענין פרוזבול, ויודעים ענין שמיטה, והמחום רבים עליהם באותה העיר.

וי"א דכותבין פרוזבול בכל בית דין (טור ובי"ב בשם הפוסקים). ונראה לי דיש להקל בזמן הזה.

סמ"ע סימן סז ס"ק לו

[לו] פרוזבול אינו משמט. כן הוא במשנה במסכת שביעית [פ"י מ"ג] ז"ל, כשראה הלל שנמנעו מלהלוות ללוה ועוברין על מה שכתוב בתורה [דברים ט"ו ט'] השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל כו', התקין הלל פרוזבול. ופירש רש"י [גיטין ל"ו ע"ב ד"ה פרוז] פרוז הוא לשון תקנה, ובול הוא לשון עשירים, ור"ל תיקון לעשירים עשה שלא יעברו על מה

שכתוב בתורה, ושם בגמרא, דאע"ג דמן הדין משמט, מ"מ יש כח ביד חכמים לתקן שלא ישמט כי הפקר ב"ד הפקר, וכיון שמכח הפקר ב"ד הוא דאינו משמט, משום הכי אמרו ג"כ דאין כותבין פרוזבול אלא בב"ד חשוב שראויים להפקיר כדמסיק המחבר:

שולחן ערוך חושן משפט סימן סז

סעיף יח

פרוזבול, אינו משמט. ואינו נכתב אלא בבית דין חשוב, דהיינו שלשה בקיאים בדין ובענין פרוזבול, ויודעים ענין שמיטה, והמחוס רבים עליהם באותה העיר.

וי"א דכותבין פרוזבול בכל בית דין (טור וב"י בשם הפוסקים), ונראה לי דיש להקל בזמן הזה.

סעיף יט

זה גופו של פרוזבול: מוסרני לכם פלוני ופלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים או העדים חותמים מלמטה.

(וה"ה שיוכל למסור בבית דין חובותיו שבעל פה) (ר"ן פרק השולח).

סעיף כ

תלמידי חכמים שהלוו זה את זה, ומסר דבריו לתלמידים, ואמר: מוסרני לכם שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, אינו צריך לכתוב פרוזבול, מפני שהם יודעים ששמיטת כספים בזמן הזה מדבריהם, ובדברים בלבד היא נדחת.

הגה: וי"א דכל אדם נמי יוכל לומר דבריו בעל פה לפני ב"ד, ומהני, ואין צריך פרוזבול (טור). ואין חילוק בין אם המלוה בעיר הדיינים או לא, כי יכול לומר אפילו שלא בפניהם: אני מוסר שטרותי לבית דין פלוני שבעיר פ' (מרדכי ס"פ השולח).

סעיף כא

יש מי שכתב ענין שטר פרוזבול כך הוא: הולך המלוה אצל שלשה עדים (בה"ת בשער מ"ה

בשם י"א), ויש אומרים אפילו לשנים, ואומר: הווי עלי סהדי וחזו דאנא מסרנא פרוזבול קמי שלשה דיינים דאינון פלוני ופלוני ופלוני דיינים שבמקום פלוני, ודי לו אם יחתמו בו אותם עדים. ואי חתמו ביה דייני, טפי מעלי, ואין צריך שם עדים.

סעיף כב

אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, ואפילו קרקע כל שהוא סגי, ואפילו אין לו אלא עציץ נקוב מונח על גבי יתידות באויר, אף על פי שאין מקום היתידות שלו, סגי; אפילו אין ללוה כלל, ויש לחייב לו או לערב, או למי שחייב לו, כותבין. ואפילו אין לזה ולא לזה, ויש למלוה או למי שחייב לו, מזכהו אפילו על ידי אחר, ואפילו שלא בפניו.

הגה: מיהו אם הלוה לפנינו וצווח: איני רוצה לזכות בקרקע של אחרים, אין מזכין לו לאדם בעל כרחו (ר"ן פ' השולח).

סעיף כג

השאלו מקום לתנור או לכירים, כותבים עליו פרוזבול (כ"כ בעיטור מאמר ג'). והוא הדין אם השכירו לו.

ר"ש, שביעית פרק י משנה ו

א"כ יש לו קרקע ללוה דאז חשוב החוב כגבוי ביד ב"ד ולא קרינא ליה לא יגוש וכמלוה שיש עליה משכון והאי דעדיפא קרקע ממטלטלין [לאו] משום דכלין דהרי עציץ נקוב המונח על גבי יתדות דיכול לכלותו ואמר בהשולח (דף לז א) דכותבין עליו פרוזבול אלא כך הוא דין דקרקע חשיבא כגבוי טפי:

שולחן ערוך אבן העזר קמ"א, מג:

שליח קבלה אינו יכול למנות שליח, ואפילו נאנס, ואפילו נתנה לו רשות למנות שליח, משום דהוה ליה מילי, ומילי לא ממסרין לשליח. ויש מתירין אם נתנה לו רשות למנות שליח. (ואז יוכל למנות אחר בלא ב"ד, רק לפני שנים) (ב"י בשם הרשב"ץ).

ברכי יוסף אורח חיים סימן תלד ס"ק ה ומדברי הר"ן הללו נראה לפום ריהטא להביא ראיה נגד דעת אבי התעודה התייר הגדול מהר"י מטראני זלה"ה בראשונות סי' קכ"ז דף קס"ז ע"ג שכתב דלהקדש אין בו דין שליחות, שאם אמר אדם לחברו צא ותקדיש שור אחד משוורי אין בו דין הקדש, דמילי נינהו, ומילי לא ממסרן לשליח וכו'. ע"ש באורך. וכבר משתכל הוית לגדול דורנו הרב בתי כהונה בחלק בית ועד סי' כ"ד הרבה להשיב על הרב מהרימ"ט, ותורף דבריו דלא אתמר מילי לא ממסרן לשליח אלא כההיא דגט ומתנה (גיטין סו.; סז א), שהוא דברים בעלמא אמר, ושליח זה מסרן לשליח אחר, התם שפיר אמרינן מילי לא ממסרן לשליח, דמילי בעלמא מסר להו ואין חוזרין ונמסרין לסופר שיעשה הוא השליחות, אבל גבי הקדש אינו מוסר השליח אותן הדברים לאחר, אלא הוא בעצמו אומר אותם הדברים ומקדיש השור, והוא בעצמו עושה פעולת (שלוחו) {שולחו}, והא לא חשיב מילי. ומאי דאמור מילי לא ממסרן היינו הנך מילי שקבל שליח ראשון, לא ממסרן לשליח אחר, אבל לשליח עצמו מוסרן המשלח, והשליח עצמו עושה השליחות. ובנדרים דף ע"ב אמרינן האומר לאפטרופוס כל הנדרים שתדור אשתי מכאן ועד שאבא ממקום פלוני הפר לה והפר לה, יכול יהיו מופרין ת"ל אישה יקימנו דברי ר"י, א"ל ר"י מצינו בכל התורה שלוחו של אדם כמותו. משמע דלכ"ע אמרינן בזה שלוחו של אדם כמותו, ואפילו לר"י שאני התם דהוי גזרת הכתוב. והא התם לא הוה אלא מילי וליכא שום מעשה, ואפ"ה הוי שליח ולא אמרינן מילי לא ממסרן לשליח. זהו תורף דברי מורינו הרב הכהן ע"ש באורך.

ומצאתי חבר למהרימ"ט הוא הרב הגדול מהריק"ש בהגותיו ח"מ סי' ס"ז דין י"ט בדין

פרזבול שאומר מוסרני לכם שכל חוב וכו'. שכתב וז"ל, מהכא משמע דליתיה ע"י שליח שיאמר לדיינים פלוני מוסר לכם כל חובותיו, שאין כאן מסירת חובותיו אלא מסירת מילי כמ"ש הר"ן בתשובה סי' ע"ז, ומילי לא ממסרן לשליח, עכ"ל. ואחד הרואה בתשובת הר"ן הנז' בעיניו יראה שלא כתב אלא דהוה מילי, אבל לא איירי בדין שליחות כלל, וחידוש הוא שחידשה תורה דיליה של הרב מהריק"ש. ומוכח דדעתו כדעת מהרימ"ט הנז'. דאלו לדברי מוריננו הרב בתי כהונה הנז' גם הכא נראה דאם אמר לשלוחו שיאמר לדיינין פלוני מוסר לכם חובותיו מהני, כיון דהמשלח כה היה עושה אמור להם אמירה בעלמא, גם השליח יוכל לומר חובות פלוני מסורות לכם, וכל דשליחא הוא דעביד כמעשהו ממנו שפיר דמי, ולא שייך הכא מילי לא ממסרן לשליח.

